Christine Mohrmann (1903-1988): Leven, Werk en Nalatenschap
Life, Work, and Legacy

Amersfoort, 9-10 oktober 2026

9e Lustrumcongres/9th Quinquennial Conference

Stichting Oudchristelijke Studiën

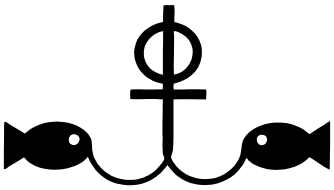

Voorblad/Front page: Christine Mohrmann, Katholiek Documentatie Centrum, Nijmegen/NL-NmKDC_AFBK-2A06536

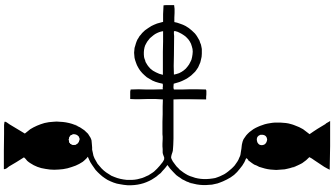

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Inhoud

Programma/Programme	5-8
Practicalia	9-10
Over de Stichting Oudchristelijke Studiën/ About the Society for Early Christian Studies	11
Abstracts	12-19
Sprekerslijst / List of speakers and chairs	20
Ruimte voor aantekeningen / Notes	21-23

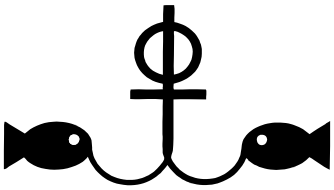

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Vrijdag 9 oktober/ Friday 9 October

LOCATIE/VENUE: ZAAL 101

10.00-10.30 INLOOP MET KOFFIE EN THEE/WELCOME WITH COFFEE AND TEA

10.30-11.00 Nienke Vos: Opening

MOHRMANN & 'SONDERSPRACHE' I

(English)

Voorzitter/Chair: Nienke Vos

11.00-11.45 Els Rose: *Liturgical Latin and Historical Semantics after Christine Mohrmann*

11.45-12.30 Tim Denecker: Nach neunzig Jahren*: Institutional Development and Scholarly Impact of the "Nijmegen School" and its Christian* Sondersprache *Hypothesis*

12.30-14.00 LUNCH

MOHRMANN & AUGUSTINUS

(English)

Voorzitter/Chair: Klazina Staat

13.45-14.30 Paula Rose: *Augustine's Multiform Latin: A Portrayal by Christine Mohrmann*

14.30-15.15 Mark Vessey: *Reading Augustine's Confessions with Christine Mohrmann: Her Role in the Renewal of Augustinian Scholarship in the Twentieth Century, and Legacy Today*

15.15-15.45 PAUZE / BREAK

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Vrijdag 9 oktober/ Friday 9 October

LOCATIE/VENUE: ZAAL 101

MINDER BEKENDE KANTEN VAN MOHRMANN: POËZIE, GRIEKS EN ONDERWIJS

LESS WELL-KNOWN SIDES TO MOHRMANN: POETRY, GREEK, AND TEACHING

(Dutch)

Voorzitter/Chair: Albert-Kees Geljon

15.45-16.30	Roald Dijkstra: *Gebondenheid of vrijheid? Mohrmanns visie op de vroegchristelijke poëzie en haar doorwerking*
16.30-17.15	Ineke Sluiter: *De onbekende Mohrmann: Akademielid, Graeca en docent*
17.15-18.00	*Rondetafel – discussie – opbrengsten/* *Plenary discussion, preliminary conclusions*
18.00	DINER

AVONDPROGRAMMA / EVENING PROGRAMME

(Dutch)

20.00-20.10	*Presentatie Geschiedenis van de Stichting Oudchristelijke Studiën* Roald Dijkstra
20.10-21.15	*Herinneringen aan Mohrmann* Nienke Vos in gesprek met George Dölle, Burcht Pranger en Jacqueline Troost

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Zaterdag 10 oktober/ Saturday 10 October

LOCATIE/VENUE: ZAAL 101

'SONDERSPRACHE II': RECEPTION OF A CONCEPT

(English/German)

Voorzitter/Chair: Roald Dijkstra

9.15-10.00	Jacques van der Vliet & Ewa Zakrzewska: *Coptic as a* Sondersprache
10.00-10.45	Christian Hornung: *„Handwörterbuch des antiken christlichen Lateins" (HACL). Zur Konzeption eines neuen altertumswissenschaftlichen Projekts*
10.45-11.15	PAUZE / BREAK

MOHRMANN IN HAAR 20STE-EEUWSE CONTEXT I: ARCHEOLOGIE EN LITURGIE

MOHRMANN IN HER TWENTIETH-CENTURY CONTEXT I: ARCHAEOLOGY AND LITURGY

(Dutch)

Voorzitter/Chair: Nathan Witkamp

11.15-12.00	Sible de Blaauw: *Christine Mohrmann en Frits van der Meer als bondgenoten*
12.00-12.45	Mathijs Lamberigts: *De spanning tussen filologisch correcte én literair hoogstaande liturgische teksten: Christine Mohrmanns doortocht in de liturgische vertaalcommissie*
12.45-14.00	LUNCH

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Zaterdag 10 oktober/ Saturday 10 October

LOCATIE/VENUE: ZAAL 101

MOHRMANN IN HER TWENTIETH-CENTURY CONTEXT II: THEOLOGY AND POLITICS

(English)

Voorzitter/Chair: Klazina Staat

14.00-14.45	Burcht Pranger – *Christine Mohrmann and the* Nouvelle théologie
14.45-15.30	Philip Burton – *Christine Mohrmann, her View of the Vernacular Latin-Catholic World as Response to 20th-Century European Politics in the Dutch Context of its Classical and Christian Traditions*
15.30-15.45	Afsluitende observaties / Concluding observations

Practicalia

Contact

Voor vragen voor en tijdens het congres kunt u contact opnemen met de secretaris / Please contact the secretary for any questions you might have concerning the conference: Roald Dijkstra: roald.dijkstra@ru.nl, (+31) (0)6 205 34 884.

Locatie / Venue

Amrâth Berghotel Amersfoort:
Utrechtseweg 225
3818 EG Amersfoort
0031 - (0)33 422 4222
info@amrathberghotelamersfoort.nl
https://www.amrathberghotelamersfoort.nl/

Ontbijt / Breakfast:
07:00 - 10:00 AM; Weekend: 08:00 - 11:00 AM

Inchecken en uitchecken / Check in & check out
Check-in: 14.00 PM; check-out: 11.00 AM

Routebeschrijving/How to get there

Te voet/By foot
Het Berghotel ligt op loopafstand van het station (20 min.): rechts voor het station neemt u de Koningin Wilhelminalaan, op de rotonde de Emmalaan en op de volgende rotonde de Utrechtseweg (zie kaartje p. 10).

The Berghotel is situated within walking distance from the Amersfoort railway station: take the Koningin Wilhelminalaan, then Emmalaan (at the first rondabout), and finally Utrechtseweg (second roundabout; map at p. 10).

Openbaar vervoer/public transport (www.9292ov.nl/www.ns.nl; both also in English)
Buslijn 19 en 56 (halte Vondellaan; 6 minuten lopen vandaar). / You can take lines 19 or 56 (bus stop: Vondellaan; 6 minutes walk from there).

Met de auto/By car

Voor routebeschrijving en parkeren zie/ For parking facilities see: https://www.amrathberghotelamersfoort.nl/parkeren

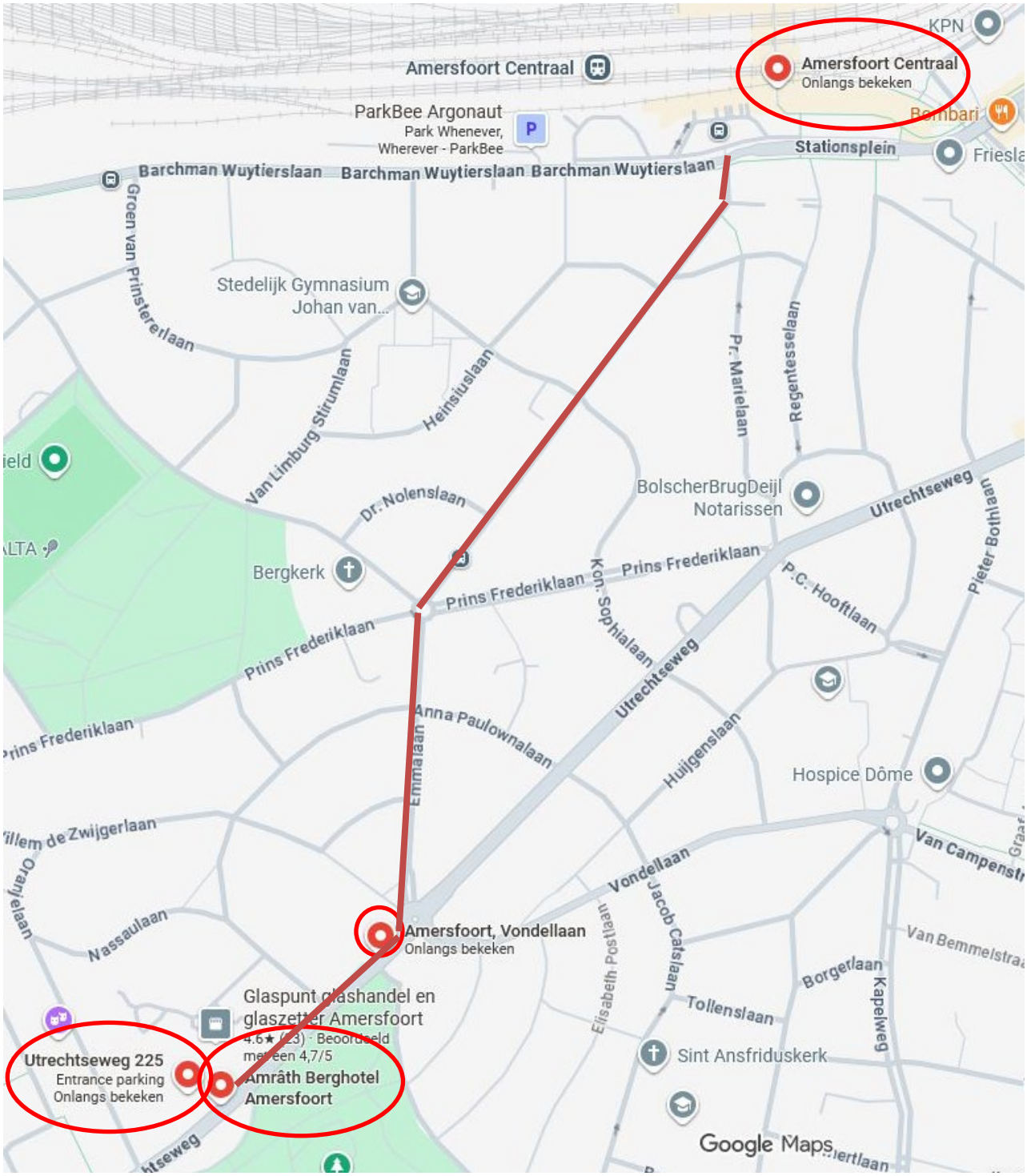

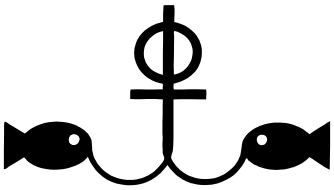

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Over de Stichting Oudchristelijke Studiën

De Stichting Oudchristelijke Studiën is op 27 oktober 1962 opgericht door een kring van Nijmeegse leerlingen rond Christine Mohrmann (1903-1988). Zij was als hoogleraar verbonden aan de universiteiten van Nijmegen en Amsterdam met als opdracht de oudchristelijke Latijnse en Griekse taal- en letterkunde. In de loop der jaren is deze kring steeds wijder getrokken over de grenzen van de Nijmeegse universiteit, de Rooms-Katholieke Kerk en Nederland heen, zodat het genootschap met ca. 50 leden inmiddels is uitgegroeid tot een belangrijke Nederlandstalige ontmoetingsplaats voor deskundigen van de patristische periode.

Meer informatie vindt u op https://www.oudchristelijkestudien.nl.

About the Society for Early Christian Studies

The Society for Early Christian Studies was founded on 27 October 1962 by pupils of Christine Mohrmann (1903-1988). She was a professor at the universities of Nijmegen and Amsterdam in early Christian language and literature. Over the years, the society expanded beyond Nijmegen, the Catholic community and even the Netherlands into a society of about 50 members, which is to date the most important gathering of patristic scholars within the Dutch-speaking scholarly community.

More information can be found on https://www.oudchristelijkestudien.nl.

Abstracts
(alfabetisch gerangschikt / in alphabetical order)

Sible de Blaauw
Christine Mohrmann en Frits van der Meer als bondgenoten
Het meest tastbare product van de samenwerking tussen de Nijmeegse hoogleraren Christine Mohrmann en Frits van der Meer (1904-1994) is de in 1958 verschenen *Atlas van de Oudchristelijke Wereld*. Het boek werd gepresenteerd als een cultuurhistorische documentatie aan de hand van kaarten en afbeeldingen, voorzien van kernachtige teksten, vol verwijzingen naar de vroege christelijke literatuur. In het *Woord vooraf* is het motto te vinden dat de filologie en de kunsthistoricus verbond in hun fascinatie voor de christelijke oudheid: "nergens is het water zo helder als vlak bij de bron". Ondanks hun evidente geestverwantschap is er - de internationaal succesvolle Atlas daargelaten - weinig bekend over de feitelijke uitwisseling tussen deze twee vooraanstaande Nijmeegse geleerden. Anderzijds zijn er in beider werk overvloedige tekenen van hun intellectuele en spirituele geestverwantschap te vinden, en is bekend dat zij ook in actuele vraagstukken rondom de liturgie en de kerkvernieuwing op strijdbare wijze parallelle standpunten innamen. Deze bijdrage probeert de wetenschappelijke en menselijke dynamiek tussen Van der Meer en Mohrmann in kaart te brengen, om zo hun (gezamenlijke?) visie op de vroegchristelijke cultuur nader te bepalen.

Philip Burton
Christine Mohrmann, her View of the Vernacular Latin-Catholic World as Response to 20th-Century European Politics in the Dutch Context of its Classical and Christian Traditions
In this paper, I aim to tease out the possible implications of reading Mohrmann's theory of how Christian Latin became the common language of mediaeval Europe. I shall investigate whether and how far the assertion of Latin as a shared language may be seen as a response of European politics of the first half of the twentieth century, noting in particular the position of the Dutch-speaking world between the two major languages of French and German; the 'pillarization' of Dutch society, and the role played by the churches in shaping the voluntary associations integral to the Dutch way of life; the relationship between Mohrmann's *langue commune* and Jos Schrijnen's researches into folk ethnography on the one hand and general linguistics on the other.

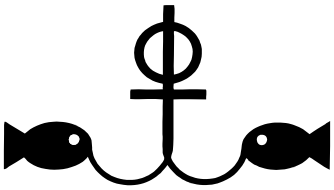

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Tim Denecker
Nach neunzig Jahren*: Institutional Development and Scholarly Impact of the 'Nijmegen School' and its Christian* Sondersprache *Hypothesis*
Christine Mohrmann is widely remembered as the central figure in the so-called *École de Nimègue* and main propagator of its hypothesis of an early Christian *Sondersprache*, first proposed by her mentor Joseph Schrijnen (1869-1938). Despite the sometimes severe (and often justified) criticism which this hypothesis has received over the decades, it has left a lasting impact on approaches to the linguistic means of expression used by Greek and Latin Christians of Late Antiquity. On the basis of published and archival sources, and with attention to confessional aspects and the sociology and politics of science, this presentation will trace the institutional development of the 'Nijmegen School' and map its differentiated scholarly reception, from (Schrijnen and) Mohrmann's days up to the present.

Roald Dijkstra
Gebondenheid of vrijheid? Mohrmanns visie op de vroegchristelijke poëzie en haar doorwerking
Al in een van haar allereerste publicaties (1927/1928) wijdde Christine Mohrmann haar aandacht aan een vroegchristelijk gedicht (pseudo-Ausonius' *Oratio consulis versibus rhopalicis*). Daarna volgden enkele langere artikelen die de (Latijnse) vroegchristelijke poëzie in haar totaliteit tot onderwerp hadden.

Mohrmann hekelde de slaafse gebondenheid aan de klassieke traditie, waardoor dichters zich aanvankelijk losmaakten van de zich ontwikkelende christelijke groepstaal. Allengs vonden christenen echter hun eigen stem, vooral vanaf Ambrosius, waarvoor Mohrmann wel degelijk waardering kon opbrengen. De ontwikkeling van niet-kwantitatieve poëzie was hier nauw mee verbonden (Mohrmann 1939 *Gebondenheid en vrijheid*; 1947 *La langue et le style*; 1958 *Langue de la chrétienté occidentale*). Nadat haar aandacht naar dit onderwerp was verschoven, lijkt de Muzische invalshoek voor Mohrmann echter aan belang te hebben ingeboet vanaf de jaren zestig, al volgden nog wel studies van leerlingen op dit terrein.

Deze lezing gaat in op het belang van Mohrmanns visie op de vroegchristelijke (Latijnse) poëzie in het bredere perspectief van haar werk en richt zich op de doorwerking van haar ideeën in het huidige bloeiende onderzoek naar deze teksten.

Bound or free? Mohrmann's View on Early Christian Poetry and its Reception
Christine Mohrmann devoted part of one of her very first (1927/1928) publications to an early Christian poem (pseudo-Ausonius' *Oratio consulis versibus rhopalicis*). It was followed by some longer articles on (Latin) early Christian poetry in a broader sense.

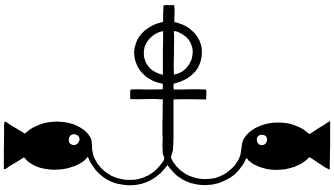

Mohrmann denounced the 'slavish' use of classical language and tradition, which set early Christian poets apart from the contemporary Christian *Sondersprache*. In the long run, however, Christian poets found their own voice, especially from Ambrose onwards. Mohrmann appreciated this development and paid attention to the Christian character of non-quantitative poetry in particular (Mohrmann 1939 *Gebondenheid en vrijheid*; 1947 *La langue et le style*; 1958 *langue de la chrétienté occidentale*). From the sixties of the twentieth century onwards, Mohrmann seems to have left the Muses, although some of her pupils discussed them in their work.

This lecture investigates the significance of Mohrmann's view on poetry within the broader context of her work and the reception of her ideas up to the present day.

Christian Hornung
„Handwörterbuch des antiken christlichen Lateins" (HACL). Zur Konzeption eines neuen altertumswissenschaftlichen Projekts
Wie verändert sich die lateinische Sprache unter christlichem Einfluss? Mit dieser Frage setzt sich ein neues, von der Deutschen Forschungsgemeinschaft (DFG) gefördertes Forschungsprojekt auseinander, das am Franz Joseph Dölger-Institut an der Universität Bonn angesiedelt ist. Ziel des Projekts ist die Erarbeitung eines „Handwörterbuchs des antiken christlichen Lateins" (HACL) in 10 Bänden, das das Textkorpus der lateinisch-christlichen Literatur der Antike von Tertullian bis Isidor von Sevilla berücksichtigt und dabei semantische und lexikalische Veränderungen im „christlichen Latein" auswertet.

Im Rahmen des Vortrags soll die Konzeption dieses neuen und ab 2027 entstehenden „Handwörterbuchs" vorgestellt und diskutiert werden. Am Beispiel von ersten Stichwörtern wird zudem die spezifische Fragestellung des Projekts aufgezeigt, das die umfassende Transformation der Spätantike am Beispiel der „lateinischen Sprache" untersuchen will.

Mathijs Lamberigts
De spanning tussen filologisch correcte én literair hoogstaande liturgische teksten: Christine Mohrmanns doortocht in de liturgische vertaalcommissie
Nadat de constitutie *Sacrosanctum Concilium* tijdens Vaticanum II op 4 december 1963 werd goedgekeurd, werd voor haar implementatie het *Consilium ad exsequendam Constitutionem de Sacra Liturgia* opgericht door Paulus VI op 25 januari 1964. Deze raad diende de invulling van de constitutie te begeleiden. Volgens *Sacrosanctum Concilium* 36§3 konden lokale bisschoppenconferenties voor het gebruik van de volkstaal en de modaliteiten daarvan overleg plegen met de bisschoppen van aangrenzende gebieden met dezelfde taal. Op grond daarvan zouden de Belgische en

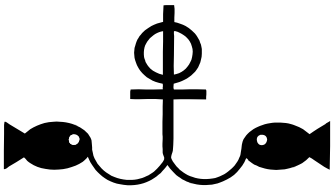

Nederlandse bisschoppenconferenties besluiten om bij het vertalen van de Latijnse liturgieteksten samen te werken via een gemeenschappelijke commissie.

Het overleg tussen Belgen en Nederlanders gebeurde binnen de context van het ICLZ (Interdiocesane Commissie voor Liturgische Zielzorg, België) en het NCL (Commissie voor Liturgie, Nederland). Besloten werd een vertalingscommissie op te richten, die richtlijnen voor de vertalingen zou moeten uitwerken. De vertalingscommissie werd vooral gezien als een groep die diende te overleggen. Tussen de voorgestelde namen bevond zich die van Christine Mohrmann. Zij nam deze uitnodiging aan. Al snel werd duidelijk dat een verzoening van een filologisch correcte vertaling en van literaire vereisten voor liturgische teksten in de volkstaal een bron van uitvoerige discussies en zware conflicten zou worden. Die spanning zou voor jaren de debatten beheersen, ook al omdat Rome in de eerste periode een woordelijke vertaling van de liturgische teksten vereiste.

Binnen deze context besteden wij aandacht aan het conflict tussen de neerlandicus T. Govaart, pleitbezorger van een grote literaire vrijheid bij het maken van vertalingen, en Christine Mohrmann, die een filologisch verantwoorde vertaling voorstond. Op grond van de archieven Mohrmann (KDC Nijmegen) en de archieven van het NCL en het ICLZ presenteren wij een reconstructie van deze woelige periode en besteden hierbij bijzondere aandacht aan de wijze waarop Christine Mohrmann kritisch-negatief aankeek tegen de ontwikkelingen in de Rooms-Katholieke Kerk tijdens en na Vaticanum II.

Burcht Pranger
***Christine Mohrmann and the* nouvelle théologie**

Although as a philologist operating at some distance from the theological movements of her time, Christine Mohrmann can be said to have been part of the so called *nouvelle théologie*. Not only did she know most of the leading representatives of this movement personally (Henri de Lubac, Jean Daniélou, Yves Congar), she also furnished these scholars with the linguistic and historical underpinnings of their work. In my paper I shall focus on the wider context of the *nouvelle théologie* and trace the ways in which it tried to liberate itself from the constraints of its immediate past: the dictates of classicism in the case of philology and the overpowering presence of scholastic Thomism in the case of philosophy and theology. The question will be raised whether the *nouvelle théologie* has succeeded with its claim of *ressourcement*, that is, of a return to the sources that would accomplish both its ambition of developing a *historical* approach to the past and of a rejuvenation of the *doctrinal* dimensions of Roman Catholicism.

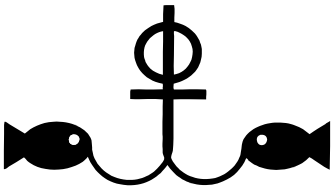

Els Rose
Liturgical Latin and Historical Semantics after Christine Mohrmann
Mohrmann's collected essays in four volumes (the famous *Études sur le latin des chrétiens*) together with her more specialist studies of liturgical Latin transmitted separately from an important part of the intellectual heritage of the *École de Nimègue*. Mohrmann's works build on, transform, and modify the early twentieth-century conceptualisation of the Latin used by Christian authors as a *Sondersprache*. After Mohrmann, her pupils and their pupils continued the study of 'the Latin of the Christians'. Many of them chose developments of the Latin vocabulary as their point of departure. An overview of Mohrmann's work and its continuation and reception in the generations after her will give us the opportunity to once again reconsider the tenability of *Sondersprache* and its applicability to this part of the history of Latinity. A specific focus on the inheritance of ancient Roman and biblical citizenship vocabulary will help nuance earlier conclusions.

Paula J. Rose
Augustine's Multiform Latin: A Portrayal by Christine Mohrmann
This contribution outlines Christine Mohrmann's analysis of Augustine's Latin. In her dissertation *Die altchristliche Sondersprache in den Sermones des hl. Augustin* (1932), she characterizes Augustine's Latin as *vielgestaltig*. Mohrmann discerns between *Volkssprache* in the sermons and *Kultursprache* in treatises and apologetic texts written by the bishop of Hippo. She states that the language of the sermons is attuned to the audience's level of literacy. In addition to this first distinction, she signals various registers within the group of texts which Augustine wrote in his *Kultursprachliches Latein*. The choice of register depends on the intended audience of a work, e.g. Christian or non-Christian. Mohrmann highlighted these variations in the Latin language not only in her dissertation, but also in her many papers on Augustine's works, in her inaugural lectures as well as in translations of and publications on Augustine's works for a wider audience.

The reading of Mohrmann's dissertation raises several questions. Which methods did she use in her examination of Augustine's multifaceted Latin? How did she use the sources of the *Thesaurus Linguae Latinae*? Which publications in the field of Latin linguistics did she read and review in the early days of her career? The outcome of these questions may clarify whether and, if so, why Mohrmann was an admirer of Augustine's multiform Latin language.

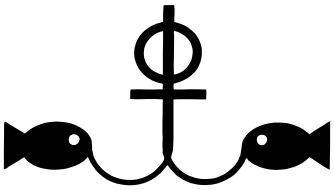

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Ineke Sluiter

De onbekende Mohrmann: Akademielid, Graeca en docent

Christine Mohrmann staat natuurlijk primair bekend als kenner van het vroegchristelijk Latijn. Maar er valt meer over haar te vertellen. In deze bijdrage bespreek ik de totstandkoming van Mohrmanns lidmaatschap van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), haar werk als Graeca, en haar activiteiten als docent klassieke talen in het gymnasiale onderwijs.

Als een van de weinige vrouwen werd Mohrmann gekozen tot Akademielid. De door mij bestudeerde 'memorie van aanbeveling' die daartoe was opgesteld (1964) maakt het mogelijk haar nominatie te vergelijken met die van de mannelijke kandidaten van dat jaar en laat veel zien over de academische wereld van dat moment.

Als Graeca schreef Christine Mohrmann indrukwekkende lexicale studies naar Griekse termen als δόξα, ἐπιφάνεια en ὄνομα, en bestudeerde zij de invloed van het Grieks op het christelijk Latijn.

Maar zij was ook een all-round classica, met lange ervaring in het gymnasiale onderwijs en een groot hart daarvoor. Ook dat mondde uit in publicaties, bijvoorbeeld van de 'Homerische spraakleer ten dienste der gymnasia' (1933). Het archief C.A.E.M. Mohrmann van het Katholiek Documentatie Centrum Nijmegen levert fraai en weinig bekend materiaal op voor deze aspecten van Mohrmanns leven en werk.

The Lesser Known Mohrmann: Member of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences, Hellenist, and Teacher

Christine Mohrmann is, of course, primarily known as an expert in early Christian Latin. But there is more to tell about her. In this lecture, I discuss how Mohrmann became a member of the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW), her work as a Greek scholar, and her activities as a teacher of classical languages in secondary education ('gymnasium').

As one of few women, Mohrmann was elected to the Academy. I studied the 'memorandum of recommendation', drawn up for this purpose (1964), which makes it possible to compare her nomination with that of the male candidates of that year and reveals a lot about the academic world of the time.

As a Greek scholar, Christine Mohrmann wrote impressive lexical studies on Greek terms such as δόξα, ἐπιφάνεια, and ὄνομα, and she studied the influence of Greek on Christian Latin.

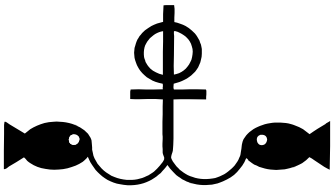

But she was also an all-round classicist, with long experience in secondary education and a big passion for it. This also resulted in publications, for example a 'Homeric grammar for the benefit of gymnasia' (1933). The C.A.E.M. Mohrmann archive at the Catholic Documentation Centre Nijmegen provides nice and little-known material to study these aspects of Mohrmann's life and work.

Mark Vessey
Reading Augustine's Confessions with Christine Mohrmann
The writings of Augustine, his *Confessions* above all, are at the heart of Christine Mohrmann's oeuvre. Her studies in that area were part of an extraordinary mid-twentieth-century renewal of historical scholarship on Augustine, monumentalized by proceedings of the conference held in Paris in 1954 to mark the sixteenth centenary of the saint's birth, and nowadays chiefly associated with the names of Paul Henri, Henri-Irénée Marrou and Pierre Courcelle, as well as of such younger scholars as André Mandouze (1916–2006) and Jacques Fontaine (1922-2015). Mohrmann alone, among philologists, stands comparison with the French masters of *Augustinisme* of that era. I will take the opportunity of this celebration of her legacy to attempt (1) a provisional placing of her work on Augustine, especially the *Confessions*, in relation to that of her most influential peers and (2) a preliminary assessment of its long-term impact on the field.

Jacques van der Vliet & Ewa D. Zakrzewska
***Coptic as a* Sondersprache**
In a lecture published in 1977, Christine Mohrmann evaluated in retrospect the central concept of her studies devoted to the specific uses of Latin by the Christians: Christian Latin as a *Sondersprache*. She characterized Christian Latin as a variety of the standard Latin of the postclassical period, in some respects systematically different from this standard and based on social differentiation (Mohrmann 1977 *Nach vierzig Jahren*: 125, 136; cf. Denecker 2018 *The Nijmegen School*: 350). In this contribution we address the question whether the concept *Sondersprache* can be fruitfully applied in the study of Coptic Egyptian.

Our starting point is the following sociolinguistic definition of Coptic: "Coptic, as it has come down to us (that is, in the form of written sources), is a set of high status varieties, more or less constructed and originally put to use, next to Greek, by members of certain religious groups in order to underline their distinctive group identity" (Zakrzewska 2015 *L* as a secret language*, 2017 *A bilingual language variety*).

The rise of Coptic thus defined, from the end of the third through the fourth centuries A.D., coincided with the spread of various innovative forms of Christianity in Egypt. The question arises to which extent the diverse religious groups active in

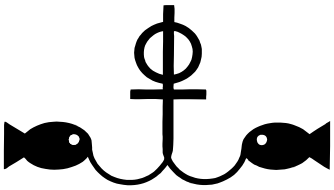

this period 'constructed' their linguistic varieties in divergent ways and whether some or all of these varieties can be considered a *Sondersprache*. We will address this question by examining four text corpora which originate from different communities and represent several linguistic varieties:

- the Coptic parts of the so-called Theban Magical Library (3rd-4th cent.), persuasive texts, usually associated with the world of traditional priesthood (Love 2017 *Code-switching with the gods*);
- the Kellis papyri, private letters from a mid-4th-cent. Manichean community (Gardner, Alcock & Funk 1999 *Coptic documentary texts 2*, 2014);
- letters from the cartonnages of the Nag Hammadi codices (mid-4th cent.), presumably from the environment of Pachomian monasticism (Barns, Browne & Shelton 1981 *Nag Hammadi codices*);
- letters from a Melitian monastic setting in Middle Egypt, ca. 330-340 (W.E. Crum, in Bell 1924 *Jews and Christians in Egypt*).

Our analysis is not only devoted to the obvious differences in vocabulary and phonetics but also to morphosyntax, word order and discourse strategies. As the texts examined have not been translated from another language, we eliminate the possible interference of a source language.

In conclusion, we compare the concept *Sondersprache* to the view on language variation advocated by the so-called third wave of variationist sociolinguistics. This view stresses the individuals' agency in creating a desired life style, among others by opting for particular linguistic behavior: "[linguistic] variation does not simply reflect, but also constructs, social meaning and hence is a force in social change" (Eckert 2012 *Three waves of variation study*: 87).

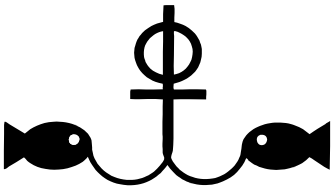

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Sprekerslijst / List of speakers and chairs

Em.prof.dr.	Sible de Blaauw	Radboud Universiteit	sible.deblaauw@ru.nl
dr.	Philip Burton	Univ. of Birmingham	p.h.burton@bham.ac.uk
dr.	Tim Denecker	Brepols	tim.denecker@brepols.net
dr.	Roald Dijkstra	Radboud Universiteit	roald.dijkstra@ru.nl
dr.	Albert-Kees Geljon	Christelijk Gymnasium Utrecht	ageljon@xs4all.nl
Prof.dr.	Christian Hornung	Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn	christian.hornung@uni-bonn.de
Em.prof.dr.	Mathijs Lamberigts	Katholieke Universiteit Leuven	mathieu.lamberigts@kuleuven.be
Em.prof.dr.	Burcht Pranger	Universiteit van Amsterdam	m.b.pranger@icloud.com
Prof.dr.	Els Rose	Universiteit Utrecht	h.g.e.rose@uu.nl
dr.	Paula Rose	Hermann Wesselink College	paularose@kpnmail.com
Prof.dr.	Ineke Sluiter	Universiteit Leiden	i.sluiter@hum.leidenuniv.nl
dr.	Klazina Staat	Vrije Universiteit	k.staat@vu.nl
Em.prof.dr.	Mark Vessey	The University of British Columbia	Mark.Vessey@ubc.ca
Prof.dr.	Jacques van der Vliet	Universiteit Leiden/Radboud Universiteit	J.van.der.Vliet@hum.leidenuniv.nl
dr.	Nienke Vos	Vrije Universiteit	n.m.vos@vu.nl
dr.	Nathan Witkamp	ETF Leuven	nathan.witkamp@etf.edu
dr.	Ewa Zakrzewska	Universiteit van Amsterdam	e.d.zakrzewska2@contact.uva.nl

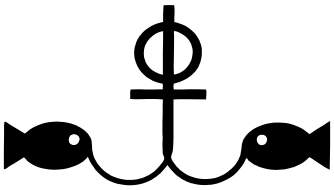

Ruimte voor aantekeningen / Notes

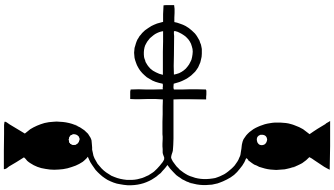

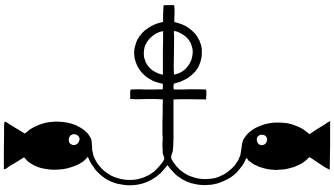

Stichting Oudchristelijke Studiën
Christine Mohrmann (1903-1988):
Leven, Werk en Nalatenschap/Life, Work, and Legacy

Detail van een muurschildering uit 2023 met Christine Mohrmann (schuin achter haar leermeester Jos Schrijnen) op de hoek van de Snijderstraat en de Spinthuisstraat in Nijmegen ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de Radboud Universiteit.

Detail of a wall-painting created in 2023, on the occasion of the 100th anniversary of the Radboud University. Christine Mohrmann is depicted just behind her promotor Jos Schrijnen. Corner of the Snijderstraat/Spinthuisstraat, Nijmegen.

Kunstenaars/Artists: Sacha di Maio & Eduardo Pérez. Bron/source: https://waalpaintings.nl/universiteit/